

Julemærker og Hans Ellekilde

B. Dahlerup i 1941
til et sæt ”18 billeder med tekst vedrørende danske juleskikke”.
Her efter Iørn Piø: Bogen om julen. 1998, s. 221.

Per-Olof Johansson

Hvorfor *Bonde-Practica* var så oversat i Danmark undrede mig en del der i midt-halvfjerdsenerne. Især på baggrund af at Sverige slet ikke havde haft den samme berøringsangst over for fænomenet. Her var der både en videnskabelig og en populær tilgang til bogens eksistens. I Danmark var bogen udkommet næsten hundrede år før end i Sverige og den var udstyret med interessevækkende illustrationer - som de tyske versioner.

Og måske er det her, hunden ligger begravet. Ved det tyske. Da Hans Ellekilde i 1942 udgiver Henrick Gerner's 'Hesiodi Dage eller Rimjstock', som er et langt opgør med *Bonde-Practica*, så følger udgiveren trop. Det kan man jo ikke fortænke ham i, hvis der tænkes på den videnskabelige værdi af de på astrologien byggende råd, som *Bonde-Practica* videregiver, men det er et absolut fejlskøn, i betragtning af bogens kulturhistoriske betydning, hvilket jo kan være noget ganske andet.

Hans Ellekilde skriver i kommentaren til Gerner: ”Det var nu også noget ganske andet end det pøjt, som datidens bonde måtte tage til takke med, de halv-tyske *Bonde-Practicaer*.” Denne affejning forklarer jeg med, at ethvert hip til besættelsesmagten i 1942 var velkommen.

Da jeg i går endelig lagde hånd på Ellekildes: 'Vor danske jul gennem tiderne' fra 1943 ser jeg også dette tema afspejlet i det afsluttende kapitel om den danske jul i bogens nutid: med ønsket om et frit og uafhængigt Danmark.

På siderne 287 – 298 kommer han flere steder ind på emnet julemærker, han skriver igen om Gerner og citerer ham for linjerne:

Paa Rimstok Bonden nu Juletegnene skriver
men Paulus med Magt igen dem herlige driver,
hvormed vel Bonden Aarstiden ganske besejler,
men det er omsonst, thi Bondens Praktika fejler.

Men om Bonde-Practica kan jeg ellers ikke finde noget. Han er vist ikke opmærksom på, at de linjer han citerer fra J.L. Wolfs 'Calendarium perpetuum' fra 1648 stammer fra, hvad Bonde-Practica siger om december i afsnittet 'Om de Tolv Maaneder i Aaret':

Om Juledag i nyet monne komme,
da faa vi et godt Aar til Fromme,
jo nærmere den Nymaane, jo bedre det Aar,
jo nærmere Afnemmer, jo værre det gaar.

Ellekilde skriver om Jens Bircherods bog 'Palæstra antiquaria' fra 1688 hvor et af afsnittene er helliget julemærkerne. Han citerer: "Man plejer at gøre tolv indsnit i bjælkerne i stuen, eet for hver af de tolv juledage, og omgiver dem med kritstreger. Disse kredses udslettes, hvis dagen har været klar, mens de lades urørte, hvis den har været overskyet. Hvis en del af dagen har været sne-, regn- eller sludfuld, udslettes en tilsvarende del af kredsen. Derved opnås vejrspådom for årets tolv måneder." Ellekilde har tidligere (s.287) henvist til Niels Mikkelsen Aalborgs bemærkninger om julemærkerne, men denne har dog intet fortalt om fremgangsmåden med at markere dem på bjælkerne i stuen. Det er vel Bircherods bemærkning (sammen med Feilbergs jf. nedenfor) som gav anledning til at 'julemærker' blev angivet på en bjælke i sjællandsstuen på Nationalmuseet og som gav anledning til en meget brugt illustration af B. Dahlerup i 1941 til et sæt "18 billeder med tekst vedrørende danske juleskikke".

Udgangspunktet for Bonde-Practica var netop at tage varsler af de tolv juledage. Det er jo hurtigt fortalt, men i bogen dog fortalt to gange. At nogen, for året igennem at holde styr på, hvad spådommen gik ud på, derfor har ridset det i en bjælke er vel meget naturligt, men kan da ikke give anledning til helt at glemme udgangspunktet:

"Denne Bonde-Practica er saaledes at forstaa, efter de Gamle Viises Mening. De begyndte altid først at tage Merke paa Jule-Dag, og saa de tolv efterfølgende Dage; og Ligesom Veyret begav sig paa hver af disse Dage, saa skulde og veyret blive i hver efterfølgende Maaned, som Dagen er kaldet efter, som for Eksempel: Jule-Dag kaldes Glugmaaned, Anden Jule-Dag Blide-Maanet, tredje Jule-Dag Tor-Maanet, og altsaa fort til den Tolvte Dag som de kaldede Christ-Maaned."

I betragtning af at dette afsnit gentages i en udvidet version, er det bemærkelsesværdigt, at John Granlund i sin lærde artikel om "Lärt och folkligt i traditionen om väderleksmärken" i Fataburen 1976 går meget let hen over dem. Han referer H.F. Feilberg for en version a la Bircherods om, hvordan de tolv dages vejr noteres på en bjælke. Men henviser ikke til, at bortset fra det rent praktiske, er det i Bonde-Practica reglen står at læse – fra 1508 og frem, med lidt vekslende ordlyd! Og både Bircherod og Feilberg er jo vidner om

sagen længe efter Bonde-Practica. Når nu Bonde-Practica var så udbredt, hvorfor så ikke overveje om Bonde-Practica på dette punkt har tjent til at fastholde traditionen, hvis den ikke lige frem har etableret den? Det er i hvert fald ikke Bircherods bog – som efter titelbladet på latin at dømme, er for de lærde..

Min konklusion er fortsat, at det er en indgroet modvilje mod Bonde-Practicas indhold som har virket negativt ind på forståelsen af dens betydning, hvad enten denne modvilje skyldes modvilje mod dens tyske oprindelse eller dens popularisering af den forældede videnskab.

07-07-2012

Sjællandsstuen, Nationalmuseet. Foto: Lennart Larsen

H.F.Feilberg om julemærker f.eks. i ”Dansk Bondeliv” 1910 s. 273.

Sikkert efter

Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 4. afd., nr. 311, 30 -34 jf. også tillægsbind 1, s.81 nr. 823.

Til mønsteret hører måske, at man har forsøgt at skelne skarpt mellem original ’folketro’ og lærde afsmitninger. Jørgen Olrik skriver f.eks. i sin introduktion til sin udgivelse af Erik Pontoppidan: Fejekost etc. 1923 om Jens Jensen Bircherods bog 1660 ”Filosofisk Øvelse imod Atheisterne om Spaadomskunst”, at den falder udenfor emnet, da ”den intet indeholder om Folketro”. Deraf kan jeg jo ikke se, om den skulle inddrage Bonde-Practica, i fald forfatteren har den opfattelse, at den ingen relation har til folketro....

